

OPĆA MORALKA U "KATEKIZMU KATOLIČKE CRKVE"

LUKA TOMAŠEVIĆ

Franjevačka teologija Makarska

UDK 241.13 (268)

Pregledni članak

Auktor analizira opću moralku predstavljenu u Katekizmu Katoličke crkve (brojevi 1691 - 2051) iz 1992. godine. Tu posebno obrađuje katekizamska načela o dostojanstvu ljudske osobe, o ljudskoj zajednici te o zakonu i milosti. Posebnu pažnju je posvetio izvorima koji su poslužili sastavljačima Katekizma da obrade opću moralku i prednostima i nedostacima ovoga katekizma kad je u pitanju opća moralka.

Nakon dugih godina sustavnog rada i konzultacija, novi *Katekizam Katoličke crkve* ugledao je svjetlo dana 1992. godine, a 1994. godine objelodanjen je i njegov hrvatski prijevod. Poticaj za Katekizam dala je izvanredna biskupska Sinoda 1985, koja je zahtijevala da se izradi opći katekizam na biblijskim i liturgijskim temeljima, kako bi mogao biti sigurni temelj za izradu svih drugih katekizama na nacionalnoj i mjesnoj razini.¹

---

¹ *Enchiridion Vaticanum*, (dalje EV), 9, br. 1797, str. 1758.

Katekizam Katoličke Crkve treba shvatiti kao dio njezine obnove kako veli i sam papa Ivan Pavao II: "Nakon obnove liturgije i nove kodifikacije Kanonskog prava Latinske crkve i kanona Istočnih katoličkih crkava ovaj će Katekizam uvelike pridonijeti obnoviteljskom djelu cjelokupnog crkvenog života, kako ga je želio i pokrenuo Drugi vatikanski sabor.

Katekizam Katoličke Crkve plod je veoma široke suradnje: izrađen je u šest godina vrlo zauzeta rada u duhu pozorne otvorenosti i zdušna zalaganja."²

Za ispravno razumijevanje Katekizma, odnosno njegova moralnog dijela, veoma su važne riječi kard. Ratzingera prigodom predstavljanja: "Poslije pada ideologija problem čovjeka i problem morala danas se postavlja na sasvim novi način u svakodnevicu. Što trebamo činiti i kako učiniti život pravednijim? Što može dati nama i svijetu u njegovoj sveukupnosti budućnost koja će biti dostojna življenja?"³

I današnji čovjek mora pronaći odgovore na svoja mnogobrojna pitanja, a nadasve njegovo "istraživanje o smislu života."⁴ I današnjem čovjeku Krist mora postati uzor i rješenje za mnoga pitanja jer se "utjelovljenjem Sin Božji na neki način sjedinio sa svakim čovjekom."⁵

Prva značajna novina ovog katekizma jest njegova namjena: nije izravno namijenjen tzv. živoj katehezi, već prvenstveno "onima koji su za katehezu odgovorni", tj. biskupima, sastavljačima katekizama, svećenicima i katehistima. Kao takav on se "pruža da služi kao pouzdan i autentičan tekst na koji će se pozivati u naučavanju katoličke nauke⁶ svima koji trebaju katehizirati u Katoličkoj Crkvi. Prema tome Novi katekizam je samo prikladan instrumenat, orijentir i vodič dobre katehizacije.

---

²*Fidei depositum* (dalje FD), Apostolsa konstitucija proglašenja Katekizma, u: *Katekizam Katoličke crkve* (dalje KKC), str. 11.

³ *L'Osservatore Romano*, 9. listopada 1992., str. 4.

⁴ *Veritatis splendor*, br. 1.

⁵ KKC, br. 521.

⁶ FD, str. 14.

Katekizam je upravo katekizamski sustavan, što znači da istine vjere i kršćanske moralke nisu samo nabačene kao "lijepo misli" ili obradene kao u nekom "rječniku teologije", već su suvislo i razumski obradene na objektivni način tako da izražavaju svu i čitavu istinu vjere.

Sastavljen je po uzoru na "Rimski katekizam" Pija V. iz 1566. godine napravljen po nalogu Tridentinskoga sabora. Kao i "Rimski" i ovaj je Katekizam podijeljen u četiri velika dijela: ispovjest vjere (prema trinitarnoj shemi obrađeno je 12 članaka vjerovanja); slavljenje kršćanskih misterija ili o sakramentima vjere; život u Kristu ili katolička moralka, osnovna i posebna; kršćanska molitva kojoj je glavni obrazac molitva "Očenaša".

U takvoj shemi, koja ima odliku tradicije, kršćanska moralka je dobila značajno mjesto, posebno opća (o principima), što nije bio slučaj s dosadašnjim katekizmima mnogi autori ističu da je to najznačajnija novina. Njezina prezentacija logično slijedi iza one o dogmi (istina koja se vjeruje, tj. iza navještaja veličanstvenih djela Božjih u povijesti spasenja koja je učinio u korist čovjeka) i iza one o sakramentima kao izvoru istinskog kršćanskog života, tj. iza govora o vidljivim znakovima koji aktualiziraju i produžuju Kristovu spasonosnu prisutnost u ljudskoj povijesti.

Time se jasno želi naglasiti da kršćanska moralka nije sama sebi svrhom, nije sebi samodostatna i nije nikakav kategorički imperativ, već je logična posljedica vjere u Boga i Krista. Jasno se željelo naglasiti da indicativ spasenja (ono što Bog čini) treba postati imperativom djelovanja (ono što čovjek treba činiti).

Drugim riječima, budući da nam je stiglo Kraljevstvo Božje, mi smo dužni živjeti po njegovoj logici u svakodnevnom životu i opredjeljenjima. A budući da smo po krštenju uronjeni u smrt i uskrsnuće Kristovo, pozvani smo onda da umremo grijehu kako bismo se u Kristu preporodili na novi život milosti; budući nas je i Bog prvi ljubio, i darovao nam Sina svoga Jedinca, pozvani smo da od svoga života napravimo čin ljubavi prema Njemu.

Na taj se način jasno pokazuje da se dužnost kršćanskog života temelji na životu u Kristu. Taj zahtjev kršćanskog života je i uzvišen i težak, ali je nepromjenljiv jer ga je Bog takvim htio.

1. OPĆA MORALKA

Moralci je, dakle, posvećen treći dio Katekizma koji nosi zajednički naslov: Život u Kristu . On se dijeli na dva dijela, od kojih je prvi posvećen općoj moralci (br. 1691-2051), a drugi posebnoj (2052-2557).

Dio o općoj moralci se opet dijeli na tri poglavlja, a zajednički naslov je: Čovjekov poziv: život u Duhu . Prvo poglavlje je posvećeno dostojanstvu ljudske osobe koja je pozvana na život s Bogom; drugo ljudskoj zajednici u kojoj bi se odnosi trebali odvijati po načelima ljubavi i solidarnosti, a treće spasenju što se postiže životom po zakonu i milosti.

1.1. Dostojanstvo ljudske osobe

Prvo poglavlje daje osnove kršćanske antropologije koja, biblijsko-teološkim riječnikom, predstavlja osnovnu objavljenu istinu: čovjek je slika Božja. Na toj osnovnoj i najvećoj objavljenoj istini temelji se čovjekovo dostojanstvo. Tu istinu posebno osnažuje pneumatološka ideja kršćanskog života, kao i njegovo ucijepljenje u Crkvu koja je majka i učiteljica. Bez ikakve sumnje, to su nove ideje koje je u kršćansku moralku ponajviše unio B. Häring.

Svakako da postoji i čovjekovo ontičko dostojanstvo, tj. dostojanstvo čovjeka kao razumskog bića, koje je samo po sebi dinamičko i djelatno. Na tom dostojanstvu se i baziraju ljudski čini koji su plod čovjekove slobode. Upravo sloboda čovjeka čini odgovornim i upravo mu ona omogućuje da djeluje s ciljem postizanja svoje vlastite sreće. Sve to stvara moralnost ljudskih čina koji se ostvaruju u sferi tjelesnosti, tj. u njegovu strastvenom životu, kao i u sferi njegove nutrine, tj. njegove savjesti koja je najintimniji susret s Bogom i njegovim glasom.

U tom svom djelovanju čovjek se opredjeljuje za dobro, a u tome mu pomažu kreposti, ili za zlo, a to je uvijek grijeh. Duh Sveti, kojeg je Krist darovao, kršćane osnažuje u dobru. Sve te teme, uvijek nove i izazovne, ipak su toliko tradicionalne da ih možemo naći u gotovo svakom priručniku moralne teologije poslije Tridentinskog

sabora jer su sve one tipično tomističke. Međutim i tu se osjeća svježina izričaja, onog biblijsko-teološkog i pastoralnog, tako karakterističnog za riječnik Ivana Pavla II. Taj izričaj nije čisto parenetski, a niti čisto normativni ili metaetički govor na koji smo u moralnoj teologiji kroz stoljeća bili navikli.

Ipak i u govoru o izvorima moralnosti (Sv. pismo, tradicija, učiteljstvo) i s obzirom na ljudski čin (objekt, okolnosti, nakana) postoji određena novina: Katekizam postavlja značajni naglasak na nakanu kad tvrdi da je ona bitni elemenat za kvalifikaciju ljudskog čina, dok su okolnosti uvijek drugotne naravi. Drugim riječima, riječ je o moralnom stavu i moralnom ponašanju, ili kako je tradicionalna moralka govorila o *finis operis* i *finis operantis*.

Kad je riječ o moralnom činu, on je bitno čin volje, srca, tj. onaj po kojemu se osobni stav, u svom temeljnom opredjeljenju, pokazuje u odnosu na dobro. Samo se takvom činu može dati sud moralne dobrote ili zloće, tj. samo takav može imati oznaku kreposti ili grijeha. Katekizam izričito tvrdi: "Korijen grijeha je u čovjekovu srcu, u njegovoj slobodnoj volji... Srce je središte ljubavi, počelo dobrih i čistih djela, što ga grijeh ranjava."⁷

I dok ponašanje uvijek ima drugotnu moralnu vrijednost, jer okolnosti ne mogu promijeniti dobrotu ili zloću određene nakane, ipak postoje i čini koji su uvijek sami po sebi ili u sebi moralno nedopušteni i to zbog njihova objekta. To su uvijek psovka, ubojstvo, preljub i krivokletva. Ti su čini sami u sebi zli, a po načelu sv. Pavla: *non sunt facienda mala ut eveniant bona*.⁸

Čitavo dostojanstvo ljudske osobe temelji se na Kristu i moralni kršćanski život jest život u Kristu. Stoga je 1693. broj Katekizma bit cjelokupnog kršćanskog morala: "Krist Isus uvijek je činio ono što se sviđalo Ocu. Uvijek je živio u savršenom zajedništvu s njim. Isto tako su i njegovi učenici pozvani živjeti pod okom Oca "koji vidi u skrovitosti" da bi postali savršeni kao što je savršen Otac nebeski". Time je Krist postavljen za vidljivi i dodirljivi uzor svakog moralnog života i ponašanja s ciljem da se postigne savršenstvo Očevo. Vjernik to može postići jer je "postao hramom Duha Svetoga", te stoga u Duhu i

⁷ KKC, br. 1853.

⁸ Usp. KKC, br. 1756.

po Duhu može živjeti i ostvarivati svoj život u vjeri i po vjeri koja se u životu pretvara u djelatnu ljubav.

Treba naglasiti još jednom da se tako primljeni dar pretvara u zadaću i svaki kršćanin postaje odgovoran pred Bogom. Indikativ još jednom postaje imperativ: Krist se vjerniku daruje kao hrana i piće, da bi on mogao svoj život pretvoriti u trajnu hvalu Bogu. Tako kršćanska moralna norma koju Krist daje i zahtijeva, nikako nije izvanjska već unutarinja: temelji se na potpunom daru sama sebe, tj. na božanskoj ljubavi. Takvoj moralci je cilj, kao što je Krist i učinio, umiranje sebi, a uskrsavanje u Njemu. Samo se tako pobjeđuje sebe, tj. vlastiti egoizam, vlastita strast i kušnja u pustinji života.

Svoj cilj spasenja u Kristu i po Kristu kršćanin treba ostvarivati preko mrtvenja vlastitog tijela i njegovih prohtijeva, a to je, gotovo, jedan vid mučeništva. Pravi moralni život nikako se ne može ostvariti bez boli i umiranja starog čovjeka, koji u nama uvijek živi. Stoga je ispravni moralni život moguć jedino u Kristu, po eksplicitnoj ili implicitnoj vjeri u Njega, koji je prvorodenac svih stvorenja. U tom smislu Krist i jest slika Boga nevidljivoga, a čovjek onaj koji je stvoren na sliku i priliku Božju. Upravo na toj činjenici se temelji svo čovjekovo dostojanstvo.

I po svojoj potpunoj poslušnosti volji Očevoj, Krist postaje stalni i nikada dostignuti uzor svakome kršćaninu. To je za svakoga vjernika temeljna i jedina norma moralnog života. Katekizam to predviđa kada zahtijeva da čovjek svojim razumom upozna sadržaje volje Očeve, a svojom voljom nastoji da ih u potpunosti ostvari.

Krist s vjernikom ulazi u dijalog preko Duha Svetoga, jednako kao i sa svojom zajednicom vjernika, s Crkvom. On je svome Duhu povjerio zadaću da poučava, prosvjetljuje i uvodi u cjelokupni Njegov misterij. Upravo tako kršćanin može ostvariti moralni ideal svoga života: postizanje Očeve svetosti slijedeći primjer Njegova Sina Isusa. Tako ispravni moralni život postaje i poziv, a Krist svoje učenike ne poučaje više izvana, već postaje unutarnji učitelj i vodič čitava života vjere i morala.

Kadšto vršenje Očeve volje može od kršćanina zahtijevati i trpljenje, pa čak i dar vlastitog života, ali kršćanin tada treba, poput Krista, moliti: "Oče, otkloni od mene ovaj kalež", ali treba i nastaviti: "Ali ne moja, već Tvoja volja neka se vrši"!

Tako dolazimo do teme o ljudskoj slobodi, tipično augustinijske naravi. Čovjek je stvoren na sliku Božju, a to znači da je slobodan i odgovoran. Duh Sveti ga čini sposobnim da čini dobro i tako gospodari svojom slobodom: "Djelovanjem milosti Duh Sveti nas odgaja za duhovnu slobodu da nas učini slobodnim suradnicima svoga djela u Crkvi i svijetu."⁹ Sama sloboda je dar koji se stalno sve više postiže i to upravo vršenjem dobra: "Što čovjek više čini dobro, to je slobodniji. Prava je sloboda u služenju dobru i pravednosti. Izbor neposlušnosti i zla, zloupotreba je slobode i vodi u ropstvo grijeha."¹⁰

A upravo jer je slobodan čovjek je i moralni subjekt, tj. moralno odgovorno biće. Gledano teološki, sloboda je uvijek dar spasonosne milosti, ali ona ne priječi subjektivnu odgovornost u sudjelovanju u božanskom djelovanju.

Tako se postiže ili ne postiže moralna dobrota koja je uvijek subjektovo pristajanje na nju, tj. riječ je o subjektovoj nakani koja je "pokret volje prema svrsi; ona je okrenuta prema cilju djelovanja."¹¹

Logično tomu, iza govora o slobodi, slijedi govor o moralnoj savjesti, o kreposti i o grijehu, gdje ne nalazimo posebnih novina, izuzevši shvatljivog rječnika, potkrijepljenog citatima iz Starog i Novog zavjeta, iz Otaca i učiteljstva.¹²

1.2. Ljudska zajednica

Kršćanin ne živi izvan svijeta i izvan povijesti, već svoje kršćanstvo i svoje spasenje ostvaruje u ovom svijetu i u raznim društvenim zajednicama i odnosima. Ljudska osoba kao takva se otvara i sudjeluje u povjesno-društvenim zbivanjima, tj. ona sama tako ulazi u svijet društva, a i sama posjeduje zajedničku oznaku kršćanskog i ljudskog poziva. Upravo kao takva, dužna se je zalagati za veću

---

⁹ KKC, br. 1742.

¹⁰ KKC, br. 1733.

¹¹ KKC, br. 1752.

¹² Usp. S. PRIVITERA, *La vocazione dell' uomo: la vita nello spirito*, u: *Catechismo della chiesa cattolica, Testo integrale e commento teologico*, PIEMME, Casale Monferrato, 1993, str. 957-964.

pravednost i za ostvarenje općeg dobra. U tom smislu je recipročnost osnovni zahtjev života i rada koja opet ima svoje moralne zahtjeve kao što su pravednost, solidarnost i ljubav.

Ideja vodilja cjelokupnog ovog dijela jest: "Ljubav prema bližnjemu neodjeljiva je od ljubavi prema Bogu,"¹³ što je tipično biblijska ideja. Svrha djelovanja, bilo pojedinca, bilo autoriteta jest opće dobro koje se nikako ne da zamisliti bez dobra za pojedinu osobu¹⁴ i bez općeg dobra za sve, što je posebna dužnost autoriteta u društvu,¹⁵ što je, opet tipično tomistička ideja.

Sama društvena pravednost se ne može ostvariti bez poštivanja dostojanstva ljudske osobe i ona uvijek predstavlja zadnji, ili prvotni, cilj svakog društvenog djelovanja.¹⁶ Nadahnut idejom Ivana Pavla II, Katekizam posebno naglašava dužnost da postanemo drugima bližnji i da im aktivno služimo, posebice onima koji su te pomoći i služenja više potrebni.¹⁷

U tom duhu Katekizam govori i o ljubavi prema neprijateljima.¹⁸ Kršćanska ljubav ne isključuje i ne može isključiti ni neprijatelje, kako je jasno Krist naglasio (Mt 5,43-44), jer u protivnom postaje suprotstavljanje. Na osnovu toga Katekizam osuđuje svaku vrstu diskriminacije (antisemitizam, ropstvo, apartheid, etničko čišćenje, i dr.) i naglašava: "Jednakost među ljudima bitno počiva na njihovu osobnom dostojanstvu i na pravima koja odatle proistječu."¹⁹ To jasno za sobom povlači bratstvo svih ljudi u Kristu, a logično tomu i pravednu raspodjelu materijalnih i duhovnih dobara.

Zbog Kristove uloge u stvaranju svijeta, kršćanin postaje solidarnim sa čitavim stvorenjem i sa svakim čovjekom te s Kristom izvodi novo stvaranje svijeta. Na taj način, stvorenje, svijet i društvo za kršćanina nisu samo mjesto gdje on živi svoju moralnost, već i objekt

---

¹³ KKC, br. 1878.

¹⁴ KKC, br. 1905.

¹⁵ Usp. KKC, br. 1902.

¹⁶ Usp. KKC, br. 1929.

¹⁷ Usp. KKC, br. 1932.

¹⁸ Usp. KKC, br. 1933.

¹⁹ Usp. KKC, br. 1935.

prema kojemu on usmjerava svoje djelovanje jer zna da sve stvorenje trpi i "stenje" (Rim 8) očekujući spasenje.

Ta društvena kršćanska perspektiva Katekizma izgleda gotovo sasvim nova, s obzirom na tradicionalnu moralnu teologiju, i u njoj se vidi jezik, stil i duh Katoličke društvene nauke kroz zadnje stoljeće izražene u papinskim enciklikama i na II. vat. saboru. Svakako je veoma lijepo čuti da opće dobro, što ga autoritet mora čuvati i promicati, ima tri glavna elementa: *poštivanje ljudske osobe, promicanje njezina rasta i blagostanja i čuvanje mira i sigurnosti*. Pače, to su tri glavne oznake pravednog društva. Sasvim nova ideja je i to da je sudjelovanje u društvenom i političkom životu *kršćanska dužnost* i da smo zbog propusta odgovorni. To je, čini se, temeljna kategorija, bilo kad je riječ o unutarnjem kršćanskom stavu, bilo kad je riječ o djelovanju u korist zajednice. Određenu novinu predstavlja i uvođenje načela solidarnosti, a ono je ujedno antropološko i socijalno načelo, a predstavljeno je kao najizvrsniji put u rješavanju društvenih i političkih problema.²⁰

1.3. Božje spasenje: zakon i milost

Osobna dimenzija moralnog života, što smo je vidjeli u prvom poglavlju, u drugom se pretvara u društveno-političko djelovanje, a u ovom trećem poglavlju dobiva eklezijalnu dimenziju. Riječ je o naravnom i drugim zakonima. Naravni zakon je shvaćen kao sudjelovanje u mudrosti i dobroti Boga Stvoritelja. Iza toga je riječ o spasonosnoj milosti iz koje proizlazi moralno djelovanje. Na kraju je dat i kontekst u kojem se odvija življena moralnost.

"Čovjek učestvuje u mudrosti i dobroti Stvoritelja koji mu daje da bude gospodar svojih čina, sposoban da se usmjeruje prema istini i dobru. Prirodni zakon je izraz izvornog moralnog osjećaja koji omogućuje čovjeku da razumom razlučuje što je dobro, što li zlo, što li istina a što laž."²¹

²⁰ Usp. PRIVITERA, *La vocazione*, 965-967.

²¹ Usp. KKC, br. 1954.

Dakle, naravni zakon se shvaća kao "izvorni moralni osjećaj" i kao plod ljudske razumske naravi. U tome se vidi plod skolastičke misli koja govori o *inclinationes naturales*, ali i utjecaj fenomenomenološke struje koja govori o osjećaju vrednota. Nazvan je naravnim zakonom ne toliko ukoliko proizlazi iz nerazumne naravi, već ukoliko je plod specifičnosti koju samo čovjek posjeduje, a to je razumnost.

Po tom zakonu je svaki čovjek pozvan na ispravan moralni život: "Oslonac mu je težnja i podložnost Bogu, izvoru i sucu svakoga dobra, kao i osjećaj za drugoga kao sebi jednakoga. U svojim poglavitim zapovijedima taj je zakon izložen u Dekalogu. Zove se prirodni zakon, ne u odnosu s prirodom nerazumnih bića, nego zato što je razum koji ga proglašava vlastit ljudskoj prirodi."²² Time Katekizam nadilazi moderne teološke rasprave o prirodnom zakonu i svrstaje se uz sv. Augustina i sv. Tomu.

Taj zakon je nepromjenjiv²³ čime se potvrđuje stav tradicionalne moralke o objektivnom moralnom redu i o njegovoj nepromjenjivosti, ali se usvaja i govor moderne fenomenologije o idealnom kraljevstvu vrednota ili o moralnom zakonu koji je u nama, što je svakako plod kantovske misli.

Postojanje tog zakona u ljudskom srcu, kao što to svjedoči sv. Pavao u poslanici Rim 2,15, dovodi do tvrdnje da Bog postoji i to kao tvorac čovjeka i objektivnog moralnog reda. Stoga je čovjek dužan stalno težiti prema objektu svojih najdubljih težnji, a to je opet sam Bog.

Iza te najvažnije rasprave o naravnom zakonu, pojedinačno su obrađeni svi moralni zakoni: božanski, građanski, crkveni. Objavljeni zakon je podijeljen u dvije etape: SZ i NZ. Starozavjetna etapa je još nesavršena, premda i ona upućuje čovjeka na savršenstvo i na svetost. Druga etapa je savršena i konačna i predstavlja novi zakon čija je veličanstvena promulgacija došla u govoru na gori.

Upravo taj novi zakon donosi i opravdanje, tj. milost koja je njegova središnja stvarnost. Milost je plod Kristovih zasluga, a njezina spasonosna učinkovitost se vidi u tome da nas čisti od grijeha.

²² Usp. KKC, br. 1955.

²³ Usp. KKC, br. 1958.

Krštenjem se postaje dionikom te milosti jer se preko krštenja čovjek rađa na novi život, zadobiva božansko sinovstvo i postaje pripadnik naroda spašenika i otkupljenika, tj. pripada Crkvi.

Slijedi zatim, možda i najljepši traktat, o načinima opravdanja²⁴ gdje se na poseban način ističe trajna sinergija između božanske pravednosti i milosrđa, između Božje inicijative i čovjekove suradnje, kreativne i poučljive. Kroz biblijske slike divno je obrađena i narav milosti (poziv-zvanje), tako da ovaj odsjek doista u sebi ima najbolje i najljepše što je teologija dala. Poglavlje o zaslugi i o kršćanskoj svetosti dolazi kao kruna ovog traktata.

Budući da je ovo poglavlje eklezijalno usmjereno, govori se i o Crkvenom učiteljstvu (redovno i nezabludivost) s obzirom na njegovu ulogu u moralnom nauku i katehezi. Učiteljstvo ima što reći i kad je riječ o zapovijedima i zahtijevima moralnog zakona.

Svi vjernici imaju pravo tražiti objašnjenja o svim zapovijedima, ali i dužnost vršenja svih propisa i zakona Crkve.

Zanimljiva je i jedna novina: odnos moralnog i misionarskog života. Naime, dobar misionarski život posljedica je ispravnog moralnog djelovanja.²⁵

2. OPĆI POGLED NA MORALKU KATEKIZMA

Treba svakako ustvrditi: opća moralka Katekizma Katoličke crkve je teološka, kršćanska i dosta tradicionalna moralka, obrađena na jedinstven način. Budući je katekizamska, ona nadilazi filozofske i teološke probleme, ali svemu posvećuje dužno poštovanje. Ona, možda, i nadilazi obični katekizamski domet jer je plod dubinskog premišljanja klasičnih moralnih kategorija koje su se razvile tijekom crkvene tradicije.

Divljenja je vrijedan taj pokušaj premišljanja u jedan etički sustav prikladan za našu kulturu i naše vrijeme. Nije riječ o nekakvoj promjeni u nauku Katoličke crkve, već o veličanstvenom pokušaju

---

²⁴ Usp. KKC, br. 1990-1994.

²⁵ Usp. PRIVITERA, *La vocazione*, str. 968-970.

novog suglasja i izričaja tradicionalnog naučavanja i novih datosti moralne znanosti. No, upravo tu ima nečega što i zbunjuje.

2.1. Izvori Katekizma

Katekizam Katoličke crkve ima, bez sumnje, tipično tomistički teološki pečat što su mu ga dali francuski teolozi, posebno iza 1989. god, tj. poslije odgovora raznih biskupa svijeta, premda se željelo kao glavni izvor imati Sv. pismo. Sv. pismo je, dakako, veoma značajan izvor (citirano je 644 puta, unutar teksta ili u bilješkama). Kao izvor slijede citati crkvenih sabora (Trdentinski i II. vaticanski; LG 71, GS 86, CD 36, DV 24, UN 24); CIC-a (144 puta); crkvenih otaca (76 citata, od čega su 33 Augustinova); crkvenog učiteljstva, posebno Ivan Pavao II (u 110 brojeva); teologa (najviše sv. Toma, čak 58 puta, a sv. Bonaventura samo u 2 broja i u više referenca); nekih svetaca i svetica (sv. Franjo 2 puta). Čudno je da je četiri puta citiran kard. Newmann, i to tri puta u moralnom dijelu, a samo jednom sv. Alfonzo Liguori, zaštitnik ispovjednika i moralista, i to u odsjeku o molitvi.²⁶

2.2. Opće obilježje

Opća moralka Katekizma želi nadići nesrazmjer između moralne teologije i kršćanskog života te je usmjerena na življeni moral i to je, svakako, značajan pokušaj. Čini se da je žarišna točka čitave koncepcije teološka antropologija "Božje slike" (imago Dei). Zapravo, čovjek treba postati prava "Božja slika", to je njegova moralna dužnost, a to ostvaruje s Kristom i po Kristu uz pomoć i vodstvo Duha Svetoga. Iz takve koncepcije proizlazi i tumačenje čovjekove žeđi za srećom kroz život. Čovjek je stvoren za sreću, on ju neprestano traži i to traženje je izjednačeno samom životu, a odgovara i čisto egzistencijalnom pitanju smisla. Pod tim vidom Katekizam smatra traženje sreće spojem između blaženstava, povelje Novog

---

²⁶ Usp. G. COLOMBO, *La fede vissuta della Chiesa cattolica: la vita nuova in Christo*, u: AA.VV. *Un dono per oggi Il Catechismo della Chiesa Cattolica*, Milano 1992, str. 223-224.

zavjeta, i onih blaženstava prema kojima čovjek po svojoj naravi teži. U tom smislu blaženstva predstavljaju izražaj čovjekove težnje za srećom i ona su cilj djelovanja, ali i ostvarenje sreće. Kako su blaženstva i vrhunska Božja objava u Kristu, ona onda daju i puni smisao ljudskoj opstojnosti, a istovremeno i pokazuju put do pune sreće, tj. spasenja. No, idejom finalnosti i svrhovitosti, tipičnom za sv. Tomu, ta biblijska koncepcija kao da trpi određeno nasilje.

U taj kontekst blaženstava i sreće postavljena je i sva druga kršćanska nauka, gdje značajno mjesto zauzima savjest koja je shvaćena kao bitni dio čovjekova dostojanstva i njegova djelovanja. Savjest je prikazana kao opisni, diskursivni proces moralne odluke, ali na nju u formiranju utječe čovjekovo podrijetlo, milost i Duh Sveti.

Antropologijom "Božje slike" tumači se i otvaranje čovjeka prema drugome i prema svijetu i društvu. To je neka vrst uzajamnosti koja odražava sliku trojstvenog zajedništva Boga, Oca, Sina i Duha Svetoga, u čemu se ponajbolje vidi čovjekova moralna dimenzija u djelovanju. Tako nas Katekizam uvodi u društveno djelovanje što je jedan od bitnih zahtjeva modernog života. Jasno da Katekizam ne daje izravna rješenja za sve moguće slučajeve, već nas upozorava na moralnost naših društvenih čina. Time je jasno naglašen današnji stav Crkve i Ivana Pavla II. da moralnost ne spada samo na pojedinca ili na određenu zajednicu, već da spada na samu strukturu ljudske naravi i to prema Božjem planu. Stoga se može ustvrditi da je ovaj kršćanski moral dakako racionalni proces, ali se uvijek i svugdje mora tumačiti teološki, tj. Bog mu je izvor i jedan od protagonista.

U tom smislu i socijalna pravednost je povezana uz obraćenje i milost, što je bilo nezamislivo za tradicionalnu moralku. Katekizam tako naglašava da društveni i politički život nikako nisu odijeljeni od vjere i milosti. Vjera je ta koja se u društvenom životu mora pokazati kao pravedna i odgovorna ljubav, a ljubav je najveća kršćanska i društvena zapovijed. Kršćanski se život ne može i ne smije odvijati samo po strogom pravu, već više po načelu dobrohotne ljubavi. Tako se jasno nadilazi dualizam između vjere i djelovanja, vjere i života, vjere i politike.

2.3. Neke nedorečenosti

Premda se u Katekizmu, izgleda, tražio temelj moralnosti na biblijskoj koncepciji čovjeka kao Božje slike, ipak Katekizam nema jedan zajednički temelj moralnosti. Naime, Katekizam se usmjerava i na etičku racionalnost, a time je jasna aluzija na tradicionalne kategorije o urođenoj želji za srećom (br. 718) i o jasnoj opstojnosti prirodnog moralnog zakona (br. 1954). Istovremeno se govori o dostojanstvu ljudske osobe (br. 1701-1703), o ljudskoj zajednici (1878-1896), i o milosti i opravdanju (1987-2005).

Katekizam ostavlja otvorenim i dalje neke probleme koji su moralistima dobro poznati. Npr. Kako uskladiti odnos između zakona, objektivne norme moralnosti, i osobne savjesti koja odlučuje o svojim činima, kao subjektivne norme? Kako uspostaviti odnos između prirodnog i božanskog objavljenog zakona, između zapovijedi dekaloga i evanđelja koje se može sažeti u "ljubav koja je sveza savršene skladnosti" (Kol 3, 14)? Da li je obrada posebne moralke po dekalogu prikladnija od obrade prema evanđeoskim vrednotama, blaženstvima npr. ili po teološkim krepostima, kako je to već davno učinio sv. Toma u svojoj *Teološkoj sumi*?

Gledano metodološki, Katekizam je imao namjeru da uskladi nova dostignuća u moralci s klasično-kršćanskim postavkama. Ta usklađenost se željela ostvariti preko dokumenata II. vat. sabora i preko sv. Tome.²⁷

II. vat. sabor međutim nije izravno obradio opću moralku, već samo neke opće probleme kao što su bračni i društveni moral. Pače, II. vat. sabor je promovirao nova načela za moralku: znanstvenu obradu i biblijsko-pastoralno usmjerenje.²⁸ Začuđuje činjenica da je ta znanstvena obrada u Katekizmu sasvim izostala.²⁹ Biblijsko-personalističko usmjerenje II. vat. sabora vidi se samo u 1. poglavlju

²⁷ Usp. F. COMPAGNONI - T. ROSSI, *La morale nel Catechismo della Chiesa Cattolica*, u: *Rivista di teologia morale*, (dalje RTM), 25(1993), br. 97, 48.

²⁸ Usp. OT, 16.

²⁹ Usp. M. VIDAL, *La morale nel Catechismo della Chiesa Cattolica*, u: RTM, 25(1993) br. 98, 208-209.

kad je riječ o "dostojanstvu ljudske osobe" i u 2. poglavlju kad je riječ o "ljudskoj zajednici."³⁰

Ovisnost o Teološkoj sumi sv. Tome je daleko veća. Ta se ovisnost posebno uočava u postavci o čovjekovoj posljednjoj svrsi ili o blaženstvima, u govoru o novom zakonu gdje se Toma nadahnuo na sv. Augustinu i u govoru o odnosu ljudske slobode i božanske milosti.³¹

Osim toga, Katekizam u cijelosti preuzima shemu Teološke sume sv. Tome što se može vidjeti i iz slijedeće usporedbe:

	Suma	Katekizam
Posljednja svrha ili blaženstva	I-II, qq. 1-5	br. 1716-1729
Ljudski čini	I-II, qq. 6-21	br. 1730-1761
Strasti	I-II, qq. 22-48	br. 1762-1775
Savjest	-----	br. 1776-1802
Kreposti	I-II, qq. 55-67	br. 1803-1829
Darovi Duha Svetoga	I-II, qq. 68-70	br. 1830-1832
Mane i grijesi	I-II, qq. 71-89	br. 1846-1876
Zakon (prirodni, stari, novi)	I-II, qq. 90-108	br. 1949-1986
Milost i zasluga	I-II, qq. 109-114	br. 1987-2029
Crkva, majka i učiteljica	-----	br. 2030-2051

Jasno se vidi kako svi ti traktati nemaju ničega novoga u odnosu na sv. Tomu. Jedina novina je traktat o savjesti, preuzet iz kazuistične moralne teologije, i govor o Crkvi gdje se naglašava važnost učiteljstva u moralnoj teologiji, čemu, po meni, i nije mjesto u ovom odsjeku.

Zanimljiva je i činjenica da traktat o zakonu dolazi iza obrade grijeha i kreposti, što svjedoči o nemaloj konfuziji u Katekizmu. Daleko bi bilo bolje da je Katekizam uzeo shemu i način obrade

³⁰ Usp. CH. VON SCHÖNBORN, *Les critères de rédaction du Catéchisme de l'Église catholique*, u: NRT, 115(1993), 167.

³¹ Usp. VIDAL, *La morale*, 210-211.

moralne teologije po modernim priručnicima koji daleko više drže do znanstvenosti i biblijsko-pastoralne usmjerenosti moralne teologije.

Neobično je i to da su pitanja društvenog života i društvene pravednosti stavljena u opću moralku, a ne u kontekst posebne moralke, a na pravom mjestu nisu ni teme o opravdanju, milosti i zaslugi jer bi one trebale ići u područje teološke antropologije.

Začuđuje i činjenica da Katekizam gotovo uopće ne obrađuje temu nasljedovanja Krista, a ta tema se smatra veoma značajnom u pokoncilskoj moralnoj teologiji. Ima nekoliko brojeva o nasljedovanju (520, 618, 923, 1618, 1642, 2053), ali su oni razbacani i nasljedovanje se vidi više kao imitacija.

Jednako začuđuje i nedostatak govora o Kraljevstvu Božjem, kao izvoru, cilju i putu kršćanske moralke, premda se sam termin susreće nekoliko puta, ali uvijek u drugom značenju i kontekstu. Jednako tako modernoj moralnoj teologiji su drage i teme o pavlovskom indikativu i razlučivanju, ali ni one nisu zastupljene u Katekizmu, kao ni proročka i humanističko-mudrosna moralka SZ.

Katekizam upotrebljava samo dvije osnovne biblijske kategorije: dekalog i *caritas*. Prva kategorija je tradicionalno potridentska i to posebno isusovačko-alfonzijanska, a druga je tipično tomistička. O *caritasu* Katekizam govori kada označuje sadržaj te kreposti (br. 1822-1829), kada tumači Novi zakon (br. 1972) i kada u njoj sažima sadržaj dekaloga (br. 2083; 2196).

O dekalogu postoji kratki, ali veoma lijepi traktat u drugoj sekciji (br. 2052-2074). No, izgleda da se ne zna koja od te dvije kategorije ima prednost. Gotovo bih se usudio ustvrditi da dekalog kršćanskoj moralnosti daje shemu i strukturu, a *caritas* mu sažima moralni sadržaj. Pače, te dvije kategorije se kadšto i međusobno isprepleću, kao što je to slučaj za posbnu moralku: sve je organizirano po zapovjedima dekaloga, ali istovremno se govori i o dvije zapovijedi ljubavi.

Zaključak

Ipak se u svojoj, premda klasičnoj impostaciji, Katekizam predstavlja kao nužni *vademecum* svakoga kršćanina u njegovu svagdašnjem životu i nastojanju da živi u potpunosti i punom suzvučju s Kristovom Crkvom ne samo svoju vjeru već i svoj moral.

Stoga u zaključku treba naglasiti da je kršćanski moral, unatoč svim nedostacima koji su i veći nego su izneseni, predstavljen u Katekizmu, najprije trinitarni, tj. moral posluha Ocu, nasljedovanja Sina i dar Duha Svetoga. Istovremeno on je teološki posluh koji proizlazi iz vjere, hrani se nadom i pokazuje u ljubavi. Konačno, on je eklezijalni moral koji se živi unutar zajednice vjernika u slušanju Riječi, ujedinjuje se oko znakova života i vjere (sakramenti), a pod vodstvom Učiteljstva napreduje u dobru za dobro društva, svijeta i svakog pojedinog čovjeka na ovom svijetu jer je sve stvorio zajednički Otac nebeski koji sve vodi, svime ravna i upravlja za naše dobro i za naše spasenje.

Sommaro

TEOLOGIA MORALE GENERALE
NEL CATECHISMO DELLA CHIESA CATTOLICA

L u k a T o m a š e v i ć

Finalmente è apparso *Catechismo della Chiesa Cattolica* anche in croato (1994.), che aveva avuto un suo lungo *iter* ed una vasta collaborazione in seno della Chiesa.

Una delle novità del Catechismo è che la morale generale (de principiis) viene per la prima volta introdotta in un catechismo (per alcuni commentatori è la più grossa novità). Alla teologia morale viene consacrata tutta la parte terza del Catechismo, prima la morale generale e poi la morale speciale, sotto il titolo comune *Vita in Cristo*.

La teologia morale generale, che ha un titolo comune *La vocazione dell'uomo: La vita nello Spirito* comprende ben 360 numeri e cioè dal n.1691 al n.2051. Anche questa parte della teologia morale generale è stata divisa in tre parti:

1. *la dignità della persona umana* che è chiamata alla vita con Dio. In questa parte, praticamente, viene presentata l' antropologia cristiana;

2. *la comunità umana* nella quale si svolge la vita di ogni singolo e nella quale le relazioni di tutti dovrebbero essere guidate dai principi del bene comune, della carità e della solidarietà;

3. *la salvezza di Dio: la legge e la grazia* dove vengono elaborate tutte le leggi e la grazia divina necessarie per ottenere la salvezza eterna.

Nella parte seconda l'autore esamina le fonti del Catechismo e constata, accanto quella biblica e patristica, una forte matrice tomista dello stesso. Dando poi una visione e intenzione d'insieme del Catechismo, l'autore ne elogia alcuni pregi ed accenna ad alcuni difetti.